

Marş-ı hâssa Osmanlı padişahlarına ithaf edilen marşlar

Erhan Tekin*

Sorumlu Yazar:

*Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Devlet Konservatuvarı, Dr., Hatay, Türkiye
Email: erhantekin@mku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9823-6040>

Hikmet Toker, Dört Mevsim Kitap, İstanbul, ISBN: 978-605-6395-38-3, 263 sayfa, 1. Baskı, Karton kapak, kitap kağıdına baskı, 15.5X21.5 cm boyut, fiyatı: 28-35 tl arası.

Geniş bir coğrafik alanda, farklı din, dil ve kültüre sahip toplumları bir devlet çatısı altında yüz yıllarca bir arada tutan Osmanlı Devleti, Doğu ve Batı kültürlerinin birleştiği veya kesiştiği bir konumda yer aldığı için zengin bir kültür birikimine sahip oldu. Bu kültürel zenginlik siyasal, sosyal, iktisadi, dini alanlarda görülebileceği gibi aslında en çok sanatın içinde müzik alanında daha açık bir şekilde görülmektedir. Türklerde müzik sanatı önceleri Orta Asya, Türk-İslam ve Doğu temelli bir yapıya sahipti sonra fetihler ve göçler nedeniyle batıya yönelince kültürel etkileşimler ve Batılılaşma düşünceleri ile Batı müzik sanatı da Türk-Osmanlı kültüründe yer aldı. Sahip olduğu kültürel değerlerle Batı'yı etkilediği gibi Batı kültür ve sanatından da etkilenererek daha zengin bir kültüre sahip old. Marş-ı Hâssa Osmanlı Padişahlarına İthaf Edilen Marşlar adlı kitap 19. yüzyılda Batılılaşma ile başlayan sosyal ve müzikal değişim ile birlikte Doğu ve Batı müzik kültürünün birleştiği ve kaynaştığı bir noktada özellikle askeri alanında yabancı ve Türk müzisyenler tarafından Batı müzik formunda bestelenen eserlere vurgu

yapmaktadır.

Kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm marş formu, Osmanlı Devleti'nde askeri marşlar, Batı müziği ve Osmanlı Devleti'nde bestelenen ilk marşlar hakkında giriş niteliğinde açıklayıcı ve temel bilgiler içermektedir. Kitabın başlığıyla bire bir örtüşen İkinci bölümde, arşiv belgeleriyle birlikte, padişahlara ithaf edilen marşlar başlığı altında kronolojik bir yöntemle sırasıyla Sultan II. Mahmut, Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülaziz, Sultan II. Abdülhamit ve Sultan V. Mehmet Reşat'a ithaf edilen marşları ve bu marşların bestecilerinin biyografik bilgilerini de içermektedir. Üçüncü bölümde son yüzyılda Osmanlı Devleti'nde kullanılan milli marşlar sınırlı bir şekilde belgelere dayalı olarak ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise ilk üç bölümdeki bilgilere dayalı olarak yapılan analizlerin bir değerlendirmesi bulunmaktadır. Bu bölümde, Osmanlı Devleti'nde Batılılaşmanın en önemli simgesi olarak ortaya çıkan marş formu, Mûsika-i Hümayûn ve askeri bando ve müziği, padişahların Batı müzik sanatına olan büyük ilgisi ve müzik-politika ilişkisine yönelik sonuç niteliğinde değerlendirmeler yer almaktadır. Kitabın sonunda kaynakçadan sonra yazar tarafından yurt içi ve yurtdışı arşiv ve kütüphanelerde büyük çabalarla elde edilen yaklaşık kırk adet marşın

orijinal notaları verilmektedir. Bu bölüm kendi imkanlarıyla ulaşmakta zorluk çekebilecek araştırmacı ve okuyucular için önemli bir arşiv niteliği taşımaktadır.

Osmanlı'da Batı müziği, sultan bestekarlar ve besteleri, padişahlara ithaf edilen besteler, Mûsika-i Hümayûn ve askeri müzik bestecileri, marş ve kurumlar gibi konularda Türk müzik literatüründe yazılmış ve yayınlanmış yayın sayısı oldukça sınırlıdır. Kitabın basıldığı tarihi esas alarak bu kaynaklardan öne çıkan bir kaçını şöyle sıralayabiliriz; Etem Üngör'ün Türk Marşları, M. R. Gazimihal'in Türk Askeri Müzikler Tarihi, Vedat Kosal'ın Osmanlı'da Klasik Batı Müziği, Osman Nuri Özpekel'in "Şair ve Bestekâr Osmanlı Padişahları", Pars Tuğlacı'nın Mehterden Bandoya, Ömer Eğecioğlu'nun Müzisyen Strauslar ve Osmanlı Hanedanı ve Emre Aracı tarafından yapılan akademik yayın ve albümler. Yukarıda adı geçen kaynaklarda padişahlara ithaf edilen eserler hakkında oldukça kısa, bütünü içermeyen ve kapsamlı olarak nota koleksiyonu örnekleri verilmeden kısmi bilgiler içermektedir.

Oysa Marş-ı Hassa konu ve başlık itibarıyla padişahlara ithaf edilen tüm marşları içeren bir kitaptır. Kitap konu itibarıyla ithaf edilen tüm marşların notasını içermesi açısından bakılırsa adeta bir arşiv niteliği taşımaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve British Libraray'de bulunan sultanlara ithafen bestelenen marşların yer aldığı kapsamlı bir arşiv çalışması niteliğine sahiptir. Başlıkta yer alan "hâssa " kelimesinin anlamına bakıldığı zaman bu marşların sıradan marşlar olmadığına vurgu yapılmaktadır. Kitapta, Mûsika-i

Hümayûn hakkında, Sultanların kültür, sanat, müzik ve saltanat dönemlerinde sanatsal faaliyetler ve çoğunluğu bu kurumda yöneticilik yapan veya yetişen besteciler hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Sonuç olarak kitap özel kişilerin, özel betselerinin özel insanlara takdimini konu alan alanında yazılmış kaynak kitap niteliğindedir.

Kitap, Osmanlı'da müzik alanında Mûsika-i Hümayûn ile başlayan Batılılaşma süreci içerisinde marş formunun 1826-1920 arasında saray ortamındaki işlevine ışık tutmaktadır. Ayrıca hangi tarihten itibaren marş bestelendiği, sultanlara ithaf edilen marşların kimler tarafından bestelendiği, niçin bestelendiği, bu marşların siyasal ve sosyal yaşamda ki yeri ve önemi, bestecilerin beklentileri ve beklenen ödüllere yönelik bilgiler içermektedir.

Yazar, eğitimini aldığı Türk müziği alanında tarih ve tarihsel müzikoloji araştırmaları ve yayınlarıyla, Türk müzikoloji bilimine akademik çalışmalarıyla katkı sağladığı görülmektedir. Sultan Abdülaziz dönemi sarayda müzik çalışmaları ile doktora eğitimi sürecinde yurtiçi ve yurtdışında uzun ve zorlu bir arşiv araştırmaları yaptığı ve adı geçen eserin de bu çalışmaların bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın kitabı yazdığı alan hakkında yeterli deneyime sahip olduğu ve müzik tarihi alanındaki akademik yayınlarda tarisel, kuramsal ve disiplinlerarası yaklaşımlar ve değerlendirmeler yaptığı tüm akademik çalışmalarda da anlaşılmaktadır.

Kitabın dili açık ve anlaşılır bir ifade tarzı ile yazılmış, konu ve kavramları görsellerle desteklenerek verilen bilgiler doğrulanmaktadır. Kaynaklarda

arşiv belgelerinin yanı sıra gazete haberleri ve literatürde Türkçe ve İngilizce güvenilir akademik yönü güçlü kitap ve makalelerden yararlanılması kitabın akademik araştırma boyutunun derinliğini göstermektedir. Müzik alanında eğitim gören veya araştırma yapanların okuyup yararlanabileceği gibi müzik kültürü ve tarihi üzerine ilgi duyan herkesin de zevkle okuyabileceği ve faydalanabileceği bir kitaptır. Dolayısıyla Cumhuriyet öncesi Türk müzik tarihine ışık tutan tarihsel müzikoloji alanında yapılmış önemli bir akademik çalışma niteliği taşımaktadır.

Kitabın eleştirilecek yönlerinden birisi baskı kalitesi ve boyutudur. Kitabın basıldığı kağıdın kalitesi, siyah-beyaz baskısı ve kitabın boyutu kitap içerisinde verilen bazı arşiv belgelerindeki notalar küçük boyutta ve baskı kalitesinin düşük olmasından dolayı okunamamaktadır. Solo, piyano ve orkestra için yazılan çoğu eserin notaları okunmamaktadır. Genelde Osmanlı Sultanları için daha önceleri yapılan çalışmaların çoğu sayfa boyutu ve baskı kalitesi genellikle büyük ve prestijli olduğu görülmektedir. İthaf edilen marşların renkli baskıları ve en az A4 gibi büyük boy sayfa boyutu kullanıldığı zaman özellikle kapak sayfalarındaki süslemeler ve güzellikler ortaya çıkacaktır. İcracılar, piyanistler ve orkestralar kolayca okunabilen bu eserleri o zaman icra edebilme imkanı bulurlar. Böyle durumlar için araştırmacıların imkanları sınırlı olabildiği için kültür ve sanat alanında değerli çalışmaların devletin kurumları, resmi ve özel kuruluşların ve kişilerin desteğiyle kaliteli olarak basılması ve yayınlanması bu tür çalışmaların gelişmesine de katkı sağlar.

Sonuç olarak, kitap 1826-1920 tarihleri arasında Türk kültür ve müzik tarihi açısından kültürel değişim ve dönüşümün yaşandığı önemli bir döneme ışık tutuyor. Osmanlı marşları yakın bir tarihi geçmişe sahip olmasına rağmen, bilgi ve belge bulmanın büyük zorluklar yaşandığı bir dönemde yazar, yurt içi ve yurtdışında büyük emekler vererek yaptığı akademik ve arşiv çalışmaları neticesi ortaya koyduğu bu eser bugün büyük bir akademik boşluğu doldurmaktadır. Bu tür çalışmalar yapacak araştırmacıların donanımlı bir alt yapı ve geçmişi, Türk ve Batı müzik teori ve tarihleri, Osmanlıca ve ileri derecede İngilizce bilgisine sahip olmaları bu tür eserlerin ortaya çıkmasına ve tarihsel Türk müzikoloji biliminin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aracı, E. (2006), Osmanlı Sarayı'nın İtalyan Maestrosu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Eğecioğlu, Ö. (2012), Müzisyen Strauslar ve Osmanlı Hanedanı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Gazimihal, M. R. (1955), Türk Askeri Muzikalar Tarihi, İstanbul: Maarif Basımevi

Özpekel, Osman Nuri. (1999), "Şair ve Bestekâr Osmanlı Padişahları", Osmanlı Ansiklopedisi, Ankatra: Yeni Türkiye Yayınları

Kosal, Vedat. (2001), Osmanlı'da Klasik Batı Müziği, İstanbul: Eko Basım Yayıncılık

Tuğlacı, Pars. (1986), Mehterhane'den Bando'ya, İstanbul: Cem yayınları

Üngör, Etem. (1965), Türk Marşları,
Ankara: Türk Kültürünü Araştırma
Enstitüsü Yayınları

Yeğın, Abdullah vd. (1999), Osmanlıca-
Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgati
İstanbul: Türdav